

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับที่สามารถผลิตคนที่มีความรู้ในระดับกลาง ให้มีความสามารถทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพเพียงพอที่จะดำรงชีวิตได้อย่าง เป็นสุข เข้าใจสภาพปัญหา บ้าน เมือง รู้จักร่วมมือร่วมใจกันที่จะสร้างความ เจริญให้แก่ท้องถิ่นของตน ไม่ทำตนให้เป็นปัญหา อันอาจก่อให้เกิดสภาพด้อยพัฒนา ซึ่งได้แก่ สภาพที่ประชาชนของประเทศมีความยากไร้ ไม่รู้ เจ็บป่วย เสียชีวิต และขาดความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาตนเองหรือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วสภาพเช่นนี้ มักจะปรากฏอยู่ใน เขตชนบทที่ห่างไกลความ เจริญ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาเกี่ยวกับความ เสมอภาคทางการศึกษา โอกาสที่จะได้รับการศึกษา ทั้งในระดับการศึกษาภาคบังคับ ระดับสูงกว่าภาคบังคับ และคุณภาพของการศึกษายังมีความแตกต่างกันมาก ระหว่างผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและอยู่ใน เมืองกับผู้ที่มีฐานะยากจนและอยู่ในชนบทห่างไกลหรืออยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม (กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๑๔ : ๒๔)

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว แนวคิดที่จะกระจายการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อผลิตกำลังคนที่มี คุณภาพระดับกลางให้ทั่วถึงทุกท้องที่ อันจะก่อให้เกิดความ เสมอภาคและโอกาสที่จะได้รับการศึกษาจึง เกิดขึ้น นโยบายในการขยายโรงเรียนออกไปสู่ชนบทให้มากขึ้นจึง เป็นโครงการหนึ่งในแผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐ - ๒๕๒๔) และเป็นการตอบสนองนโยบายการมัธยมศึกษา ไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา (กรมสามัญศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๑ : ๒๖)

จากนโยบายข้างต้น จำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบลจึงมีมากขึ้น เป็นผลให้โรงเรียนระดับตำบลนี้มีบทบาทใกล้ชิดชุมชนมากกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด ซึ่งแนวโน้มปัจจุบัน ตามแนวทางการพัฒนาการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๙) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๕ : ๗๔-๗๖) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และนโยบายในการให้โรงเรียนมัศึกษามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นไว้ว่า "เพื่อปรับปรุงโรงเรียนให้ เป็นสื่อกลางในการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีนโยบายปรับปรุงระเบียบและแนวปฏิบัติ เพื่อเอื้ออำนวยให้โรงเรียนเป็นแหล่งกลางในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม การกีฬาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น"

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากบทบาทตามแนวใหม่ข้างต้นของโรงเรียน สิ่งที่คณะครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลจะต้องตระหนักก็คือ บทบาทในการสอนและอบรมนักเรียน อันเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ การอบรมสั่งสอนนักเรียนตามหลักการที่ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่สังคมพยายามถ่ายทอดความรู้ เจตคติ แบบอย่างความประพฤติ มรดกทางประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคมแก่ผู้เยาว์ หน้าที่ของสถานศึกษาดังกล่าวนี้นี้ เป็นบทบาทที่โรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับตำบลไม่อาจจะละเลยได้

จากบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่จะดำเนินการให้หน้าที่ของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และหลักการที่ตั้งไว้ ก็คือ "ครู" ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (๒๕๒๕ : ๑) กล่าวถึงความสำคัญของครูไว้ว่า "ในระบบและกระบวนการจัดการศึกษา ครูนั้นเป็นตัวจักรสำคัญ หรือจะเปรียบได้กับ "หัวใจ" ของการศึกษา เพราะครู เป็นผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนผู้เรียนไม่ว่าในระดับการศึกษาใด ให้มีความรู้ความสามารถ และมีคุณสมบัติอันเหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมได้"

จะเห็นว่านอกเหนือจากหน้าที่หลักภายในโรงเรียนแล้ว ครูยังต้องมีหน้าที่ต่อชุมชนภายนอกด้วย กล่าวคือ จะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองหรือประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ เป้าหมายของโรงเรียนและยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนของตน ฉะนั้น ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่ทำงานใกล้ชิดสังคมชนบท จึงมีบทบาทที่สำคัญในชุมชน ทั้งนี้เพราะ ในทรศณะของชาวชนบทส่วนใหญ่ครูยังคงมีสถานภาพเป็นที่เคารพและศรัทธาของประชาชนอยู่เสมอ เพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้ สามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้น

บทบาทของครูในชุมชนชนบทจึงมีลักษณะที่เป็นผู้นำของชุมชนด้วย ดังที่ ดันแฮม (Dunham 1970 : 24) ได้กล่าวถึงความสำคัญและบทบาทของครูในชนบทว่า มีลักษณะที่สำคัญหลายประการ อาทิ เช่น

- ๑. เป็นผู้วางแผน (Planner)
- ๒. เป็นผู้ให้การศึกษา (Educator)
- ๓. เป็นผู้รวบรวมและจัดการ (Organizer)
- ๔. เป็นคณะกรรมการในองค์การชุมชน (Committee in Community Organization)
- ๕. เป็นผู้ประสานงาน (Co-ordinator)
- ๖. เป็นผู้ประนีประนอม (Compromiser)
- ๗. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและความรู้ (Technical and Professional Assistance)
- ๘. เป็นผู้ทำการวิจัย (Researcher)

จากความสำคัญของสถานภาพและบทบาทของครูและโรงเรียนในชุมชน ดังกล่าว การขยายปริมาณโรงเรียนมัธยมศึกษาไปยังชนบทในปัจจุบัน จึงต้องมีการคำนึงถึงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ รัฐก็ได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเชื่อมล้าทางด้านคุณภาพระหว่างโรงเรียนมัธยมในชนบทกับในเมือง โดยการจัดทำเป็นโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (คณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๒๕๒๔ : ๓๖) หรือ โครงการ มพช. โครงการนี้เป็นโครงการที่จะให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบทมีบทบาทในการพัฒนาชนบทด้วย นอกเหนือจากหน้าที่การสอนประจำในโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทที่จัดทำเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวนโยบายตอนหนึ่ง ด้านการมัธยมศึกษา ตามแผน เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ แต่เมื่อวิเคราะห์จากสภาพข้อเท็จจริงแล้ว ปรากฏว่า ขอบเขตของการดำเนินงานของโครงการ มพช. ยังจำกัดอยู่ในวงแคบเพียงไม่กี่โรงเรียน เนื่องจาก เป็นโครงการทดลองและต้องใช้จ่ายสูง (คณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๒๕๒๔ : ๓๗)

เมื่อผู้วิจัยได้ไปศึกษาข้อสรุปของการประเมินผลระยะครึ่งโครงการของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๔ : ๗๔) แล้ว ทำให้

ทราบว่า ในการดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชนของโรงเรียนนั้น มีกิจกรรมบางด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย เป็นกิจกรรมที่ชุมชนพอใจมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมที่ชุมชนของโรงเรียน มพข. ต้องการให้จัดเพิ่มมากขึ้น คือ ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ โดยเฉพาะกิจกรรมส่งเสริมทางเกษตร ด้วยข้อเท็จจริงและสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ซึ่งไม่ได้อยู่ในโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท แต่ก็ เป็นบุคลากรและสถาบันการศึกษาในชุมชนชนบท เช่นเดียวกับครูและโรงเรียนในโครงการ ฯ จึงนับว่า เป็นบุคลากรที่มีความเข้าใจในสภาพปัญหาหรือความต้องการของชุมชนชนบทในด้านต่าง ๆ อยู่ไม่มากนักน้อย ฉะนั้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะทราบว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลจะมีความคิดเห็น เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครองมากน้อย เพียงใด ปัจจุบันครูและโรงเรียนได้มีการปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่าง ๆ เหล่านี้หรือไม่ หรือถ้าหากมีการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแล้วได้พบปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานแค่ไหน และจะมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันในการดำเนินการให้บรรลุถึงบทบาทหน้าที่อันสำคัญของตนในด้านการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาและนันทนาการ สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ คือ

- ก. ด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ
- ข. ด้านสังคมและวัฒนธรรม
- ค. ด้านการศึกษาและนันทนาการ
- ง. ด้านสุขภาพอนามัย
- จ. ด้านการ เมืองการปกครอง

๒. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ศึกษา เป็นครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตการศึกษา ๔ ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและส่วนใหญ่เป็นท้องที่ในเขตพัฒนาของชนบททั่วไปและชนบทยากจน

๓. โรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่เป็นตัวอย่างประชากร เป็นโรงเรียนที่ยอยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) หรือ (C.S.S. Project = Community Secondary School Project)

วิธีดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง
๒. เลือกตัวอย่างประชากร
๓. สร้าง เครื่องมือวิจัย
๔. รวบรวมข้อมูล
๕. วิเคราะห์ข้อมูล
๖. สรุปผลการวิจัย

การศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตำรา วารสาร งานวิจัยและสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อ เป็นแนวทางประกอบการสร้างแบบสอบถามและการวิจัย

การเลือกตัวอย่างประชากร

วิธีการเลือกตัวอย่างประชากร เป็นการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๑. สุ่มโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่ไม่ได้อยู่ในโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา ๔ มาทั้ง ๔ จังหวัด ได้โรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรจำนวน ๒๘ โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ของจำนวนโรงเรียนมัธยมระดับตำบลทั้งหมด

๒. เลือกสุ่มครูเป็นระดับชั้น คือ ครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ , ๒ และ ๓ มาจำนวน ๓๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ของจำนวนครูในโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรทั้งหมด

การสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง คือ เป็นแบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด สำหรับครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจคำตอบ (Checklist) และเติมข้อความ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบล เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษาและนันทนาการ ด้านสุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง ลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า แบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการที่จะดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของครูและโรงเรียน และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา ลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

การสร้างแบบสอบถามได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยของบุคคลและสถาบันที่เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ๖ ท่าน* ตรวจสอบแก้ไขหาความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และข้อบกพร่อง แล้วนำไป

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก , , หน้า ๑๒๖

ทดลองใช้กับครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร จำนวน ๒๕ คน เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม แล้วนำผลที่ได้มา เป็นแนวทางในการแก้ไขแบบสอบถาม เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์และเพื่อนำไปใช้กับตัวอย่างประชากรจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยทำจดหมายติดต่อกับหัวหน้าสถานศึกษาของโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยการส่งทางไปรษณีย์ ผ่ากผู้ใกล้ชิดที่อยู่ในโรงเรียนหรือท้องที่อื่น เป็นอำเภอหรือจังหวัดของที่ตั้งโรงเรียนเก็บให้ และเก็บข้อมูลด้วยตนเองในบางโรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าร้อยละ
๒. วิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็น เกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษาและนันทนาการ ด้านสุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง โดยใช้ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และรวบรวมสรุปเหตุผลโดยการแจกแจงความถี่
๓. วิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา โดยใช้ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานและรวบรวมสรุปข้อเสนอแนะโดยการแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยดำเนินการโดยนำเสนอข้อมูลในรูปความเรียงและบรรยาย

คำจำกัดความ

ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลในเขตการศึกษา ๔ หมายถึง บุคลากรผู้ทำการสอนในโรงเรียนมัธยมระดับตำบลในเขตการศึกษา ๔ ซึ่งอยู่ในพื้นที่การศึกษาในจังหวัด ขอนแก่น อุดรธานี

หนองคาย สกลนคร และ เลย

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน เพื่อปรับปรุงสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการปกครองระบอบประชาธิปไตยของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่งขึ้น (จรรยา สุภาพ ๒๕๒๑ : ๗๐)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ถือว่า คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลในเขตการศึกษา ๔ เป็นคำตอบตามสภาพความเป็นจริงและเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้

ความจำกัดของการวิจัย

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นตัวแทนของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลในเขตการศึกษา ๔ เท่านั้น

ประโยชน์ในการวิจัย

๑. เป็นประโยชน์ต่อกรมสามัญศึกษา ในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของครูให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบัน
๒. เป็นประโยชน์ต่อกรมการพัฒนาชุมชนและหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ด้านพัฒนาชนบท เพื่อจะได้ข้อมูลนำไปใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป
๓. ครูและบุคลากรทางการศึกษาจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ เป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทหน้าที่ของตนในการพัฒนาชุมชน
๔. เป็นแนวทางให้นักการศึกษา นักสังคมวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา และผู้ที่สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป